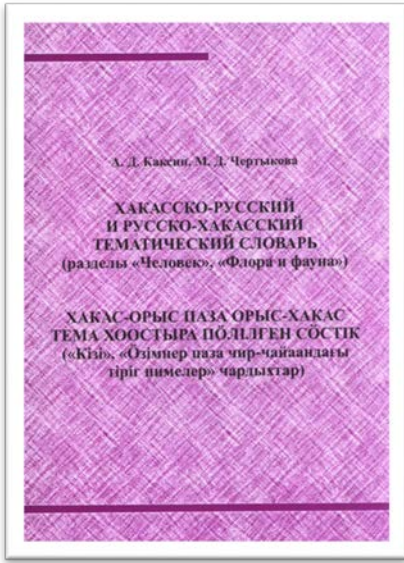

A. D. Kaksin, M. D. Çertıkova (2020). *Xakassko-russkiy i russko-xakasskiy tematicheskiy slovar'* (razdelı “Çelovek”, “Flora i fauna”) – *Xakas-orıs paza orıs-xakas tema xoostıra pölilgen söstik* (“Kızı”, “Özimner paza çir-çayaandağı tiriğ nimeler” çardıxtar). Abakan: İzdatel'stvo FGBOU VO “Xakasskiy gosudarstvenniy universitet im N. F. Katanova, 224 s. ISBN 978-5-7810-1938-0.

Şima DOĞAN BALCI*

Eser, N. F. Katanov Hakas Devlet Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren Beşerî Bilimler ve Sayan-Altay Türkoloji Araştırmaları Enstitüsü'nün önde gelen araştırmacıları arasında yer alan Dr. Andrey Daniloviç Kaksin ve Dr. Maria Dmitriyevna Çertıkova tarafından kaleme alınmıştır. A. D. Kaksin, Hakasça ve diğer Türk lehçeleri ile ilgili çalışmalarının yanı sıra özellikle Fin-Ugor halklarından olan Hantıların dili üzerine olan araştırmalarıyla dikkat çekmektedir. Fin-Ugor çalışmaları ile yakından ilgilenen A. D. Kaksin'in, Hakasça ve Hantı dilini karşılaştırmalı olarak ele aldığı bilimsel çalışmaları bulunmaktadır. Hakasça

üzerine çeşitli konularda pek çok bilimsel çalışmaya imza atan eserin diğer yazarı M. D. Çertıkova ise özellikle leksikoloji ve leksikografi alanındaki çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. 2006 yılında yayımlanan *Hakasça-Rusça Sözlük*'ün hem

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi Türk Dünyası araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları ABD, dogan_sima@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8213-4405.

yazarları hem de redaktörleri arasında yer alan M. D. Çertikova, İ. L. Kızlasova ile *Slovar' sinonimov xakasskogo yazıka : Xakas tilinin söstigi* (2014) ve A. Ya. Salçak ile *Glagoli so znaçeniem povedeniya v xakasskom i tuvinskom yazıkax: ideografiçeskiy slovar'-spravoçnik* (2017) adlı çalışmaları hazırlamış, *Leksiko-semantiçeskie gruppi glagolov xakasskogo yazıka (glagoli so znaçeniem psihiçeskoj deyatel'nosti): uçebno-metodiçeskiy kompleks po distsioline:slovar'-spravoçnik* (2016) ve *Leksiko-semantiçeskie gruppi xakasskih glagolov (glagoli govoreniya i dvijeniya): slovar'-spravoçnik* (2013) gibi leksikoloji alanında pek çok eseri kaleme almıştır.

Hakasçanın 1928 yılında N. F. Katanov tarafından hazırlanan ilk iki dilli sözlüğü Hakasça-Rusça Sözlük'ün ardından günümüze kadar iki dilli, tematik vb. pek çok sözlük hazırlanmış¹ ve özellikle son yıllarda sözlük çalışmaları oldukça hız kazanmıştır².

Sözlük çalışmalarına, Hakasçanın araştırılmasında önemli katkıları bulunan A. D. Kaksin ve M. D. Çertikova tarafından bir yenisi daha eklenmiştir. Söz konusu araştırmacılar vasıtasıyla bilim dünyasına kazandırılan *Hakasça-Rusça ve Rusça-Hakasça Tematik Sözlük*, Hakasçanın temel söz varlığının tematik çeşitliliğini sistematik bir şekilde ortaya koyan bir eser olarak karışımıza çıkmaktadır.

Çalışma, *Giriş* (s. 4-8) ve *Kaynakça* (s. 223) dışında, *Hakasça-Rusça Tematik Sözlük* (s. 10-133) ve *Rusça-Hakasça Tematik Sözlük* (s. 134-222) şeklinde iki ana bölüm hâlinde düzenlenmiştir.

Giriş bölümünde, sözlükbilim ve tematik sözlüklerin oluşturma yolları gibi konulara değinilmiş, ardından tematik sözlüklerin amacı ve faydası ele alınmıştır. Hakasça için özellikle tematik sözlüklerin eksikliğine dikkat çekilerek söz konusu sözlüğün hangi esaslar üzerine kurulduğu ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca sözlüğün, Hakasça öğrenmek isteyen veya ana dili Hakasça olanlar için etkili bir kelime hazinesi sağlamaya ve dil yetkinliklerini kelime düzeyinde arttırmaya yardımcı olacağı belirtilmiştir.

Hakasça-Rusça Tematik Sözlük (s. 10-133) ve *Rusça-Hakasça Tematik Sözlük* (s. 134-222) şeklinde hazırlanan eserde, her iki kısım “İnsan” [Xak. **Kızı** (s. 10-70); Rus. **Çelovek** (s. 134-181)] ve “Flora ve Fauna” [Xak. **Özimner paşa çir-**

¹ Hakasça sözlükler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Z. E. Kaskarakova (2018). “Slovari sovremennoĝo xakasskogo yazıka”, *Nauçnoe obozrenie Sayano-Altaya* No 3(23): 33-35.

² Çok uzun süren bir çalışmanın ürünü olarak geçtiğimiz yıl, K. N. Burnakova'nın başredaktörlüğünde iki cilt olarak hazırlanan Hakasçanın açıklamalı sözlüğünün ilk cildi *Tol'koviy slovar' xakasskogo yazıka – Xakas tiliñiñ çardıĝlıĝ söstigi* (2020) yayımlanmıştır. İkinci cildi üzerine çalışmaların devam ettiği *Sözlük*, madde başlarının Hakasça açıklanması bakımından oldukça önemlidir.

çayaandağı tiriğ nimeler (s. 70-133); Rus. **Flora i fauna** (s. 181-222)] şeklinde her tema doğrultusunda kelimelerin yer aldığı iki ana bölüme ayrılmıştır. Bu iki bölüm de kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Sözlükte, Hakasça-Rusça ve Rusça-Hakasça bölümlerinde aynı olmak üzere, yiyecek ve içecek adlarından giyim kuşama, bitkilerden hayvan adlarına kadar uzanan toplam 13 alt başlık yer almaktadır.

Bu kavram alanları doğrultusunda hazırlanan *Sözlük*'te yer alan alt başlıklar şu şekildedir³:

1. İnsan (*HRTS* s. 10-70, *RHTS* s. 134-181)
 - 1.1. Yiyecek, içecekler (*HRTS* s. 10-22, *RHTS* s. 134-143)
 - 1.2. Vücudun bölümleri, organ adları (*HRTS* s. 22-33, *RHTS* s. 143-151)
 - 1.3. Hastalıklar (*HRTS* s. 33-40, *RHTS* s. 152-157)
 - 1.4. Akrabalık adları (*HRTS* s. 40-48, *RHTS* s. 157-162)
 - 1.5. Kıyafet adları, ayak giyimleri ve bunların bölümleri (*HRTS* s. 48-60, *RHTS* s. 162-171)
 - 1.6. Kıyafet yapımında ve işlemelerinde kullanılan malzemeler, aksesuarlar (*HRTS* s. 60-64, *RHTS* s. 172-175)
 - 1.7. Meslek adları (*HRTS* s. 64-70, *RHTS* s. 175-181)
2. Flora ve Fauna (*HRTS* s. 70-133, *RHTS* s. 181-222)
 - 2.1. Bitkiler (*HRTS* s. 70-90, *RHTS* s. 181-192)
 - 2.2. Evcil hayvanlar (*HRTS* s. 90-95, *RHTS* s. 192-196)
 - 2.2.1. At ve atçılık ile ilgili adlandırmalar (*HRTS* s. 95-105, *RHTS* s. 196-205)
 - 2.3. Yabani hayvanlar (*HRTS* s. 105-115, *RHTS* s. 205-210)
 - 2.4. Kuşlar (*HRTS* s. 116-126, *RHTS* s. 211-217)
 - 2.5. Böcekler (*HRTS* s. 126-130, *RHTS* s. 217-220)
 - 2.6. Balıklar (*HRTS* s. 131-133, *RHTS* s. 220-222)

Sözlük, çağdaş Hakasçanın günlük diline dair önemli ölçüde genişletilmiş bir rehberlik sunmakla birlikte günlük dilin ötesine geçen arkaizmlere de ışık tutmaktadır. Bunun yanı sıra bazı madde başlarında parantez içinde yer alan kısa açıklamalardan Hakas kültürüne dair temel düzeyde bilgiler edinmek de mümkündür:

³ Hakasça-Rusça ve Rusça-Hakasça hazırlanan sözlükteki başlıklar aynı olduğundan iki ana bölüme ait sayfa numaraları ilk bölüm için *XRTS* (*Hakasça-Rusça Tematik Sözlük*), ikinci bölüm için *RHTS* (*Rusça-Hakasça Tematik Sözlük*) şeklinde kısaltılarak gösterilmiştir.

Көдiртпе *саг.* меховая оторочка (*хакасской национальной шубы*) [Kıyafet kenarına dikilen kürk (Hakasların geleneksel mantosu)] (s. 50)

Чыырбастыҕ тон (*национальная*) шуба со сборками на спине [Arkası pilili geleneksel kürk manto] (s. 59)

Giriş bölümünden edindiğimiz bilgilere göre, Hakas ağızlarından ve folklor çalışmalarından faydalanılarak sözlüğün kelime hazinesi genişletilmiştir. Yaklaşık 7500 kelimedenden oluşan çalışmada, sözcük ya da sözbeklerinin Hakas ağızlarından hangisine ait olduğunu ilgili madde başının açıklama kısmında *Каç.*, *Саг.*, *Белт.*, *Киз.*, *Койб.* ve *Şор.* şeklindeki kısaltmalarla anlamak mümkündür:

Өрiңме *саг.* сметана; *см. разг. сметен*; *кыз. хаймах I*; *ср. өреме.* (s. 13)

Тахал *белът.* туберкулёз; *см. көксө II.* (s.37)

*Sözlük'*ün iki dilli olarak hazırlanması, onu daha kullanışlı bir hâle getirmiştir. Bu şekilde hazırlanmasıyla birlikte hem Hakasça konuşurların kelime dağarcığındaki eksikliklerini kapatmaya yönelik pratik bir çözüm hem de ana dili Hakasça olmayanlar için de kullanılabilir bir başvuru kaynağı olmuştur. Söz konusu çalışma, özellikle Hakasça gibi kaybolmakta olan dillerin öğretiminde tematik sözlüklerin katkısına vurgu yapmıştır.

Bu anlamda, hazırlanan *Sözlük*, dilbilimciler, Türkologlar ve öğrencilerden oluşan geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Son yıllarda, Hakasça sözlüklerin hazırlanmasında önemli ilerlemeler kaydedilmiş, pek çok farklı nitelikte sözlükler hazırlanmış olsa da yayımlanan her yeni sözlüğün tehlikedeki diller listesinde yer alan Hakasça için hem dilin korunması hem de genç nesillere aktarılabilmesi açısından oldukça önemli olduğu ortadadır. Bu bakımdan, A. D. Kaksin ve M. D. Çertıkova tarafından 2020 yılında yayımlanan *Xakassko-ruskiy i russko-xakasskiy tematicheskiy slovar'*– *Hakasça-Rusça ve Rusça-Hakasça Tematik Sözlük*, Hakasça sözlük çalışmalarına önemli bir katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından destek ve teşekkür beyan edilmemiştir.
